

DE EEUWIGE STEM VAN DE VERDACHTE

Lukas van den Berge & Marishka Neekilappillai

In de maatschappij klinkt een steeds luidere roep om externe openbaarheid in de rechtspraak. Men neigt aan deze roep steeds meer gehoor te geven. Dit komt onder meer naar voren in de bundel *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*, die in januari 2013 verscheen als verkennend rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (Amsterdam: Amsterdam University Press 2013). Daarnaast kan worden gewezen op de meest recente persrichtlijn van de Raad voor de rechtspraak (beschikbaar via www.rechtspraak.nl), die per 1 maart 2013 de oude richtlijn heeft vervangen. Nieuw is onder meer dat de stem van de verdachte in de rechtszaal in beginsel ook zonder zijn toestemming door journalisten mag worden opgenomen.

In verschillende media heeft Bart Nooitgedagt hier namens de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten ernstige bezwaren tegen geuit (zie onder andere het NRC Handelsblad van 20 november 2012, p. 2). Volgens Nooitgedagt is de nieuwe regel niet alleen een bedreiging voor de privacy van de verdachte, maar ook voor de waarheidsvinding. Hij vreest namelijk dat de verdachte zich voortaan vaker op zijn zwijgrecht zal beroepen of minder vrijuit zal spreken. In de nieuwe situatie verkeert hij immers in de wetenschap dat zijn stemgeluid via de media tot ver buiten de rechtszaal en tot lang na de zitting te horen kan zijn. Wij vinden Nooitgedagts bezorgdheid terecht.

Het beginsel van externe openbaarheid is diep in onze rechtscultuur verankerd; de rechtspraak ontleent er deels haar legitimiteit aan. Door zo transparant mogelijk te werk te gaan, stelt de rechter zich controleerbaar op. Op die manier vertegenwoordigt het beginsel van openbare rechtspraak niet alleen het algemene belang van vrije nieuwsgaring, maar ook het belang van de verdachte. Door het de media in beginsel toe te staan zonder diens toestemming geluidsopnamen te maken, verschuift naar onze mening het accent te veel naar het eerste.

Sinds jaar en dag wordt door de pers gebruik gemaakt van de mogelijkheid om uit de woorden van de verdachte te citeren. Namens de landelijke persrechtervergadering stelt voorzitter Dirk Vergunst echter dat dit niet genoeg is (*Mr.* 2013-2, p. 29). Evenals de Raad voor de rechtspraak vindt hij het wenselijk dat het publiek via de media bovendien kennis kan nemen van de toon waarop de verdachte zijn woorden uitspreekt. Onzes inziens heeft Vergunst gelijk wanneer hij stelt dat intonatie een wezenlijk onderdeel kan zijn van menselijke communicatie; niet zelden lijkt een bepaald stemgeluid immers bij uitstek enig inzicht te bieden in iemands dieperliggende zielenroerselen. Juist daarom achten wij het maken van auditieve opnamen van de stem van de verdachte een delicate zaak. Wie zijn stem laat horen, geeft zich bloot en is daarmee kwetsbaar, zeker wanneer hij terechtstaat wegens verdenking van een strafbaar feit. Voor zover het verslaglegging in de media betreft, is het beginsel van externe openbaarheid volgens ons voldoende gediend met schriftelijke citaten. Wie zich een volledig beeld wil vormen van alles wat in de rechtszaal gebeurt, kan plaats nemen op de publieke tribune, vanwaar het proces integraal kan worden bijgewoond.

De gevaren van auditieve opnamen worden in onze ogen onder andere belichaamd door de gefragmenteerde en hijgerige wijze waarop nieuws zich tegenwoordig verspreidt via het wereldwijde web. Met name uiterst korte geluids- en beeldopnamen circuleren via e-mail en sociale media vaak razendsnel. Van diepgaande journalistiek, die wezenlijk bijdraagt aan ons begrip van wat er in de wereld gebeurt, is daarbij slechts zelden sprake. Daarnaast zien wij een risico in de haast oneindige zoek- en geheugencapaciteit van het internet. Vroeger werd in de krant van vandaag al snel de vis verpakt, maar tegenwoordig zijn nieuwsitems zo goed als onsterfelijk geworden. Vooral geruchtmakende televisie- en radioprogramma's worden op internet frequent herhaald en gekopieerd, zodat een sluimerend elektronisch bestaan voor veel van deze programma's tot het einde der tijden verzekerd lijkt.

Al met al menen wij, dat de Raad voor de rechtspraak met de nieuwe persrichtlijn een verkeerde weg inslaat. Vergunst lijkt zich echter van weinig risico's bewust. Volgens hem moet de rechtspraak met haar tijd meegaan; vandaar dat hij voorstander is van nog verdergaande hervormingen, waaronder ook ongebreidelde toestemming voor het maken van beeldopnamen van de verdachte (*Mr.* 2013-2, p. 35). Misschien zijn wij ouderwets, maar die gedachte vervult ons met huiver. Openbaarheid en vrije nieuwsgaring zijn belangrijk. Daarnaast hoort de rechtszaal tot op zekere hoogte een ruimte te zijn waar alle partijen zich geborgen kunnen weten, hoe luid de roep om openheid ook klinkt.